

Тема 5. Технологія та перевезення вантажів

1. Значення та функції транспорту в системі товарообігу. Транспортно-експедиційна діяльність.

2. Організація транспортних перевезень різними видами транспорту. Правила перевезення вантажів.

Діяльність підприємства тісно пов'язана з транспортним забезпеченням, яке являється одною з важливих складових процесу організації доставки товарів від місця їх виготовлення до місця споживання. По суті воно ідентичне товарообігу, яке базується на концепції логістики. Разом з тим транспортне забезпечення доцільно розглядати як самостійний аспект системи товарообігу, що має свою специфіку.

Під транспортним забезпеченням розуміють сукупність елементів, які знаходяться в тісній взаємодії і складають єдину транспортну систему, що об'єднує операції, пов'язані з виробництвом і обігом продукції.

Продукцією транспорту являється безпосередньо сам процес переміщення товарів від виробника до споживача. В цьому й полягає суть транспортних послуг. Вони — основна пов'язуюча ланка між продавцем і покупцем.

Транспортні послуги, як і всяка послуга, має свої особливості:

- транспорт не виробляє нового товару чи продукту, але саме дякуючи їх переміщенню з одного місця в інше забезпечується продовження процесу виробництва та обігу, має місце кінцеве споживання вироблених товарів. Переміщення товарів, продукції з місця виробництва до місця споживання і являється тою споживчою вартістю, яку створює транспорт, його транспортні послуги.

- дія транспортних послуг виражається в такому корисному ефекті, який не може виникати, зберігатися і реалізовуватися у відриві від транспорту. Разом з тим виробництво транспортних послуг невідривне від їх споживання. Транспортні послуги задовольняють потреби в момент свого проявлення, тобто створення таких послуг співпадає з їх споживанням.

- транспорт займає особливе місце в товарообігу. З одного боку, він являється необхідною умовою здійснення розподілу праці. З другого боку — транспортна індустрія виступає на світових ринках експортером своєї продукції, частково, транспортних послуг.

- транспортні послуги, піддаються впливу всіх факторів, що характеризують розвиток ринкової економіки. Насамперед, це коливання цін на нафту, попиту і пропозицій на товари, а, відповідно, і на їх перевезення; валютного курсу; ступінь втручання держави у зовнішньоекономічну діяльність, стан політичних та економічних відносин різних держав і багато інших.

Транспорт грає важливу роль в розвитку діяльності підприємства. Його нормальне функціонування забезпечує виконання зобов'язань сторонами по купівлі-продажу, комерційний ефект угоди.

Транспортне забезпечення діяльності підприємства являється об'єктивно необхідним. Часто власнику вантажу важко орієнтуватися в транспортній обстановці, яка вимагає професійних знань техніко-експлуатаційних характеристик транспортних засобів, пунктів перевантаження і перевалки вантажів, умов їх роботи, ринку посередницьких послуг та ін.

2. Організація транспортних перевезень різними видами транспорту. Правила перевезення вантажів.

Для перевезень торговельних вантажів на короткі відстані найчастіше використовується **вантажний автомобільний транспорт**, який забезпечує перевезення товарів від станцій залізниць, зі складів виробничих і сільськогосподарських підприємств на склади оптових підприємств і з цих складів до підприємств роздрібної та дрібно-роздрібної торговельної мережі, а також переміщення товарів між магазинами.

Автомобільний транспорт також використовують для виїзної торгівлі. Основними нормативними документами, які регламентують перевезення вантажів автомобільним

транспорт, є Статут автомобільного транспорту і Правила перевезення вантажів автомобільним транспортом в Україні. У сучасних умовах багато підприємств торгівлі володіють власними засобами автомобільного транспорту і виконують ним перевезення торговельних вантажів.

Разом з тим часто для цих перевезень використовується транспорт спеціалізованих автотранспортних підприємств, які належать до категорії транспорту загального користування. Підприємства торгівлі висувають до рухомого складу автомобільного транспорту специфічні експлуатаційні і технологічні вимоги. Зокрема, автотранспорт для перевезень товарів народного споживання повинен:

- бути спеціалізованим;
- відповідати оптимальним умовам перевезень конкретних груп та найменувань товарів;
- забезпечувати механізацію вантажно-розвантажувальних робіт при виконанні транспортноекспедиційних операцій;
- відповідати вимогам розвитку перспективних транспортних систем, зокрема контейнерної транспортної системи;
- бути високоманевровим, мати широкий діапазон вантажопідйомності;
- мати високу прохідність для доставки товарів в умовах торгівлі в сільській місцевості;
- передбачати можливість збільшення габаритів кузова та пристосованість його для багатоярусного укладання товарів з метою ефективного використання вантажопідйомності транспортних засобів.

Такі підприємства виконують централізовані перевезення вантажів, забезпечують транспортноекспедиційне обслуговування вантажовідправників і вантажоодержувачів, здійснюють прямі, змішані залізнично-автомобільні та водно-автомобільні перевезення вантажів.

Перевезення вантажів залізничним транспортом в Україні регулюються Статутом залізниць України, Правилами перевезення вантажів, Технічними умовами навантаження і кріплення вантажів, іншими нормативними документами, а також договором, який укладається між транспортним підприємством і вантажовідправником, експедитором або іншим замовником.

Робота з організації перевезень на залізниці покладена на спеціальні служби залізниць: товарні контори станцій, товарні каси, багажні (вантажні) двори.

В їх обов'язки входить оформлення і перевірка складених вантажовідправниками документів на вантажні перевезення, а також забезпечення процесу доставки вантажів. Перевезення торговельних вантажів залізницею здійснюються на договірних засадах на основі місячного планування перевезень.

Основою місячного планування перевезень є поточні або довгострокові договори про організацію перевезення та замовлення відправників або експедиторів. Для цього в місцеве Управління залізниці замовник (вантажовідправник, експедитор) не пізніше ніж за 14 днів до початку місяця, в якому планується перевезення, повинен подати заявку (місячне замовлення) для отримання необхідної кількості вагонів або контейнерів.

Така заявка подається у трьох примірниках, кожний із яких підписується керівником підприємства і затверджується печаткою. Заявка має форму розгорнутого плану перевезень вантажів за встановленою номенклатурою з розподілом по видах вантажів, станціях відправлення і залізницях призначення, а по вантажах, що відвантажуватимуться у межах залізниці відправлення – з розподілом по станціях призначення. Обсяги перевезень розраховуються в тоннах і вагонах або тільки у вагонах.

Вантажовідправники подають окремий розгорнутий план по кожній станції відправлення на кожен номенклатурну групу вантажів. Після розробки місцевою залізницею місячного плану перевезення вантажів та доведення його до відома

вантажовідправника він повинен подати декадне замовлення на надання вагонів у розрізі днів декади і напрямків перевезення (не пізніше ніж за 3 дні до початку декади).

Важливу роль в організації перевезення відіграє спосіб перевезення вантажів, який визначається низкою ознак, що базуються на класифікації залізничних перевезень за територіальною ознакою і видом сполучення, видом відправлення, швидкістю перевезення тощо. Швидкість перевезення вантажу вибирає і вказує в залізничній накладній вантажовідправник.

Основним перевізним документом при залізничному перевезенні є транспортна залізнична накладна, яка супроводжує вантаж до станції призначення і передається вантажоодержувачеві разом із вантажем. У накладній вказуються відомості про відправника і одержувача, швидкість перевезення, найменування вантажу, кількість місць і маса вантажу, оголошена цінність вантажу, час приймання його до перевезення та ін. Крім накладної заповнюються інші передбачені документи (дорожня відомість на перевезення вантажу, корінець дорожньої відомості на перевезення, квитанція про прийняття вантажу до перевезення; при перевезеннях вантажів із обмеженими термінами зберігання додатково повинні бути виписані сертифікати, посвідчення якості товарів, ветеринарні посвідчення). У транспортній залізничній накладній залізниця зобов'язана проставити календарний штемпель, що підтверджує факт прийняття вантажу для перевезення. Квитанція про прийняття вантажу до перевезення видається вантажоодержувачеві під розписку у відповідній графі корінця дорожньої відомості.

Перевезення вантажів залізницею за територіальною ознакою поділяють на внутрішні перевезення та міжнародні перевезення (в тому числі перевезення експортних та імпорتنих вантажів і транзитні перевезення). Залежно від виду сполучення внутрішні перевезення вантажів залізницею поділяють на місцеві перевезення (здійснюються між двома станціями одного управління залізниці), перевезення в прямому внутрішньому сполученні (між станціями двох і більше управлінь залізниці), перевезення в змішаному сполученні (різними видами транспорту), зокрема перевезення в прямому змішаному сполученні (різними видами транспорту за одним документом).

За видами відправлення, тобто з урахуванням розміру партії, що відправляється залізницею, виділяють перевезення дрібними відправленнями, вагонними та контейнерними. Перевезення дрібними відправленнями мають місце, коли партія вантажів, пред'явлених до перевезення за одним перевізним документом, не потребує надання окремого вагона. В масу відправлення включається маса вантажу, тари або упаковки, а також маса належних перевізних пристосувань.

Перевезення дрібними відправленнями здійснюють, як правило, у збірному універсальному вагоні. В такому вагоні дрібні партії вантажу, які належать різним вантажовідправникам, об'єднуються в одну вагонну партію з оформленням перевезення за окремими залізничними накладними. Вагонним відправленням вважається партія вантажу, пред'явлена за однією залізничною накладною. Для перевезення такої партії вантажу надається окремий вагон. Контейнерним відправленням називається вантаж, який пред'явлений за одним перевізним документом для перевезення в контейнері, або порожній контейнер. У практиці залізничних перевезень виділяють також перевезення групами вагонів і перевезення маршрутами.

Залежно від швидкості всі залізничні вантажні перевезення поділяються на:

- перевезення вантажною швидкістю – її забезпечують всі вантажні поїзди (для перевезення більшості звичайних вантажів дрібними відправленнями в універсальних вагонах приймають умовну швидкість 180 км за добу, вагонними відправленнями – 330 км за добу, маршрутними – 550 км за добу);
- перевезення великою швидкістю (в швидких поїздах в одному напрямку) застосовується для перевезень вантажів із обмеженими термінами зберігання, цінних вантажів, інших вантажів за бажанням вантажовідправника і за узгодженням із залізницею

(норма пробігу вагона з вантажем становить від 550 км за добу для перевезень дрібними відправленнями до 660 км за добу для перевезень у вагоні-рефрижераторі);

- перевезення багажною швидкістю можливе вантажними вагонами пасажирських поїздів (швидкість перевезення залежить від розкладу руху конкретного пасажирського поїзда). Транспортна залізнична накладна і квитанція про прийняття вантажу, які видаються вантажовідправникові, підтверджують укладення договору перевезення вантажу, за яким залізниця зобов'язується вчасно і в цілісності доставити вантаж на залізничну станцію призначення з дотриманням умов його перевезення і видати вантаж вантажоодержувачеві, а вантажовідправник повинен оплатити це перевезення.

Технологічний процес перевезення вантажів залізницею включає такі технологічні операції:

- подача вагонів під завантаження;
- пред'явлення вантажу до відправки;
- завантажування у вагон;
- безпосередньо перевезення і супровід вантажу в дорозі;
- операції з прибуття вантажів.

Виконуються ці дії після того, як відправник підготує вантаж до відвантаження